

๒. สังคมวัฒนธรรม

--การตั้งถิ่นฐานของชาวสะเดียบ--

จากเมืองสาถึงนาหลวง

สะเดียบเป็นตำบลหนึ่งของอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ด้านทิศเหนือมีเขตติดต่อกับอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ทิศตะวันออกติดกับอำเภอบ้านหลวง จังหวัดน่าน ทิศตะวันตกติดกับอำเภอองาว จังหวัดลำปาง สะเดียบเป็นพื้นที่สิ้นสุดเขตของจังหวัดแพร่ทางด้านทิศเหนือ

ตำบลสะเดียบประกอบด้วย ๑๐ หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านคอนชัย คอนชัยสักทอง ตอนแก้ว แม่เต็น นาฝาย นาหลวง ท่าวะ ห้วยโป่ง และป่าเถา (หมู่ ๑๐) ส่วนบ้านแม่พัวซึ่งเป็นชนเผ่าอาข่าทางราชการได้รวมหมู่บ้านกับคอนชัยสักทอง

จากคำบอกเล่าของพ่ออุ้ยศรีเมือง รักษาพล อายุ ๘๑ ปี เดิมพ่ออุ้ยศรีเมืองเป็นคนบ้านทุ่งวัวแดง (หมายถึง ทุ่งที่มีวัวป่า วัวแดงในภาษาถิ่น หมายถึงวัวป่า ส่วนวัวดำ คือวัวบ้าน) ได้มาเป็นครูและสร้างครอบครัวยูนิหมู่บ้านปงสนุก ต่อมาได้ดำรงตำแหน่งกำนันตำบลสะเดียบ

พ่ออยู่เสด็จถึงความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของชาวตำบลสะเดียบว่า ชาวบ้านเริ่มเข้ามาก่อตั้งบ้านเรือนในพื้นที่ตำบลสะเดียบเมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีมาแล้ว โดยเริ่มจากบ้านนาหลวง ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสู่ลูกหลานว่า บรรพบุรุษของชาวสะเดียบเป็นกลุ่มชาวบ้านที่มาจากบ้านทุ่งวัวแดง เขตเมืองสา (ปัจจุบันคือ อำเภอสทิงพระ จังหวัดน่าน) มีเจ้าเมืองน้ำสาเป็นเจ้าเมือง ขึ้นต่อราชอาณาจักรน่าน (ปัจจุบันคือจังหวัดน่าน) ซึ่งมีเจ้ามหาสราชาติเป็นเจ้ามหาชีวิตปกครองเมืองน่าน

ชาวบ้านกลุ่มดังกล่าวเป็นพรานป่าได้รอนแรมออกล่าสัตว์ จนพบที่ราบบริเวณห้วยเดียบที่มีความอุดมสมบูรณ์ มีแหล่งน้ำเหมาะกับการทำเกษตร จึงได้ชักชวนกันนำก้อนหินและไม้เนื้อแข็งมาบดหรือกันน้ำทำเป็นฝาย ขุดลำเหมือง และแผ้วถางป่าขุดเป็นนา โดยสร้างกระท่อมไว้เป็นที่พักอาศัย เมื่อเวลาผ่านไปหลายปีชาวบ้านจึงเริ่มโยกย้ายกันมาตั้งบ้านเรือนถาวร เรียกกันว่า “บ้านนาหลวง” เหตุที่เรียกว่าบ้านนาหลวงก็เนื่องจากในสมัยนั้น ทางเมืองน่านได้มีการเกณฑ์ชาวบ้านเป็นแรงงานเพื่อผลิตข้าว โดยชาวบ้านต้องส่งส่วยเป็นข้าวสารให้กับเจ้าเมืองน้ำสา ที่นาของชาวบ้านจึงถือว่าเป็นนาของหลวงหรือของรัฐ ในระยะแรกของการตั้งบ้านเรือนนั้นมีประมาณ ๒๐-๓๐ หลังคาเรือนและขยายเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ ชาวบ้านได้มีการปลูกยาสูบ ทำไร่ข้าวโพด ปลูกพืชผักและเข้าป่าล่าสัตว์ เพื่อใช้บริโภคกันในครัวเรือน

พ่ออยู่ศรีเมือง เล่าว่าในสมัยที่พ่ออยู่ยังเป็นเด็ก ชาวบ้านยังคงส่งส่วยข้าวสารให้กับเจ้าเมืองน้ำสา บางปีชาวบ้านได้ผลผลิตจากข้าวน้อยและต้องส่งส่วยข้าวสารให้กับเจ้าเมืองสา ซึ่งเจ้าเมืองสาต้องส่งส่วยให้กับเจ้าเมืองน่าน อีกต่อหนึ่งเช่นกัน ทำให้ชาวบ้านมีข้าวไม่พอกินในครัวเรือน หลวงหรือรัฐ จะแบ่งปันข้าวโพดให้เป็นอาหารแทนข้าวสาร

จากนาหลวงถึงปงสนุก

ต่อมาเมื่อจาวบ้านนาหลวงออกป่าล่าสัตว์ก็ได้มาพบกับที่ราบบริเวณริมห้วยแม่สะกีน ซึ่งเป็นลำห้วยสาขาของแม่น้ำยม อยู่ห่างจากบ้านนาหลวงลงมาทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร เป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูก จาวบ้านจึงได้ชักชวนกันมาสร้างบ้านเรือนสร้างผายกันห้วยแม่สะกีน ชุกเหมืองและปรับพื้นที่ทำนา จาวบ้านบางส่วนได้ตามมาสมทบและขยับขยายสร้างบ้านเรือนซึ่งเรียกกันว่า “บ้านปงสนุก” บ้านนาหลวงและบ้านปงสนุกมีภูเขายักษ์ใหญ่ก้อนอยู่การัญจรไปมาหาสู่กันจึงใช้วิธีเดินข้ามคอกยหรือใช้ล่อ (เกวียน)

ช่วงเวลาที่ตั้งบ้านปงสนุกคาดว่าก่อนปี ๒๓๗๕ จากบันทึกของนายเป็ก หม้อคี่ อายุ ๖๒ ปี อดีตผู้ใหญ่บ้านคอนแก้ว ได้บันทึกรายชื่อผู้ที่เคยเป็นผู้ใหญ่บ้านคอนแก้วว่ามีผู้ใหญ่บ้านคนแรก เมื่อปี ๒๓๗๕ ถึงปัจจุบันมีอายุ ๑๗๓ (ปี ๒๕๔๘) ดังนั้นบ้านปงสนุกจึงมีอายุไม่ต่ำกว่า ๒๐๐ ปี เนื่องจากบ้านคอนแก้วก่อตั้งหลังจากน้ำท่วมบ้านปงสนุก

การอยู่ร่วมกันของจาวบ้านจะอยู่อย่างพึ่งพาอาศัยกันแบบพี่แบบน้อง มีอะไรที่พอจะแบ่งปันกันได้ก็จะแบ่งปันให้กันไม่ว่าจะเป็นอาหารการกิน ใครออกไปล่าสัตว์ได้อะไรมากก็จะแบ่งปันกันหรือแม้กระทั่งผู้ที่ย้ายเข้ามาสร้างบ้านอยู่ใหม่หรือผู้ที่สร้างครอบครัวขึ้นมาใหม่ไม่มีที่ทำกินผู้ที่อยู่ก่อนมีที่ทำกินมากก็จะแบ่งปันที่ดินทำกินให้ผู้ที่ไม่มียี่สิบ โดยไม่มีการซื้อขาย

พ่ออุ้ยตา ศรีคำภา อายุ ๗๓ ปี จาวบ้านคอนแก้ว ได้เล่าถึงที่มาของชื่อตำบลสะเหยียบว่ามีเรื่องเล่าสืบต่อกันมาว่า จาวสะเหยียบเป็นชุมชนที่นับถือผีมิได้นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งตามตำนานพระเจ้าเหยียบโลก หรือพระเจ้าเลียบโลก หมายถึง ตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาว่าพระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากสวรรค์ เพื่อโปรดสัตว์และมวลมนุษย

ตำนานเล่าว่าครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าได้เสด็จผ่านมายังเมืองที่ตั้งของบ้านปงสนุก เมื่อจาวบ้านทราบข่าวล่วงหน้าว่าพระองค์จะเสด็จผ่านมายังเมืองของตน ซึ่งนับถือผีจึงได้ช่วยกันเก็บก้อนหินมากองที่ชื่อเมือง เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จมาถึงชื่อเมืองจึงถูกจาวบ้านเอาก้อนหินขว้างปาขับไล่ไม่ให้เข้าเมืองได้ ดังนั้นพระองค์จึงใช้วิธีเดินลัดเลาะมาทางริมฝั่งน้ำยม ซึ่งมีมังกรอาศัยอยู่ในถ้ำตรงสบห้วย (หมายถึง ลำห้วยที่ไหลมาบรรจบกับแม่น้ำสายใหญ่ คือแม่น้ำยม) เมื่อจาวบ้านเข้าไปใกล้หรือผ่านไปบริเวณนั้นก็จะถูกมังกรจับกิน เมื่อพระพุทธเจ้าเสด็จผ่านมาทางนั้นแล้วพบกับมังกร จึงใช้พระบาทเหยียบมังกรให้ไปติดกับชอกหินในถ้ำ จนมังกรออกมากาละวาทจับจาวบ้านกินไม่ได้อีก เมื่อจาวบ้านทราบข่าวจึงอัญเชิญพระพุทธเจ้าเข้าเมือง

นับตั้งแต่นั้นมาจาวบ้านจึงเคารพนับถือพุทธศาสนาควบคู่กับการนับถือผี จาวบ้านจึงเรียกสบห้วยบริเวณนั้นว่า “สบสาถิ่น” ซึ่งเป็นคำที่ผสมกันระหว่าง “สา” ที่มาจากเมืองสาถิ่นฐานเดิม กับคำว่า “ถิ่น” ซึ่งเป็นภาษาถิ่น หมายถึง กลิ่นกิน มาจากเรื่องเล่าที่มังกรกลิ่นกินจาวบ้านนั่นเอง ส่วนชื่อ “ห้วยเหยียบ” ก็มาจากตำนานพระเจ้าเหยียบโลกล เมื่อก่อนจาวบ้านเรียก “ห้วยเหยียบ” ต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “ห้วยเหยียบ”

ปัจจุบันสบสาถิ่นยังมีถ้ำซึ่งจาวบ้านไม่กล้าเข้าไป เนื่องจากยังมีความเชื่อตามตำนานว่าเป็นที่อยู่อาศัยของมังกร ที่พระพุทธเจ้าเหยียบไว้ในถ้ำจนกลายเป็นหิน จะมีแต่ผู้เฒ่าผู้แก่ที่มีคาถาอาคมเท่านั้นที่กล้าเข้าไปในถ้ำ ซึ่งพ่ออยู่ถาก็เป็นอีกผู้หนึ่งที่เคยเข้าไปสำรวจภายในถ้ำ พ่ออยู่ถาเล่าว่าในถ้ำจะมีค่างวอาศัยอยู่เป็นจำนวนมาก ส่วนมังกรก็จะเป็นรูปหินที่มีลักษณะคล้ายมังกร ติดอยู่ที่ชอกหินในถ้ำ

ในสมัยรัชกาลที่ ๒ ทางราชการได้ดำเนินการสำรวจ เพื่อจัดการปกครองเป็นตำบล โดยทางราชการใช้วิธีสอบถามจาวบ้านถึงถิ่นฐานเดิมเพื่อตั้งชื่อตำบลจึงได้ชื่อว่า “ตำบลสะเหยียบ” ซึ่งมาจากคำว่า “สา” หมายถึง

เมืองสาธิตฐานเดิมของจาวบ้านและ “เอียบ” หมายถึง “ห้วยเอียบ” ที่จาวบ้านมาตั้งบ้านนาหลวงเป็นบ้านแรก จาวบ้านเรียก “สาเอียบ” แต่ทางการเรียกเพี้ยนเป็น “สะเอียบ” จนถึงปัจจุบัน และทางการได้จัดให้ตำบลสะเอียบขึ้นกับ อำเภอปง จังหวัดน่าน

พ.ศ.๒๔๗๔ ทางราชการได้แบ่งเขตหมู่บ้านโดยแยกบ้านปงสนุกออกเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่ง คือ บ้านคอนแก้ว ส่วนบ้านนาหลวงก็ได้ขยายหมู่บ้านออกไปอีกหลายหมู่บ้านเนื่องจากต้องการพื้นที่ที่เหมาะสมในการทำเกษตรแล้วเข้าไปตั้งบ้านเรือนอยู่อย่างถาวรจึงทำให้หมู่บ้านเพิ่มขึ้น โดยมีหมู่บ้านเพิ่มขึ้นไปทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือขึ้นไป คือบ้านท่าวะและบ้านห้วยโป่ง ส่วนทางด้านทิศตะวันตกมีบ้านนาผาย ทั้งนี้หมู่บ้านเหล่านี้ไม่ได้อยู่ในขอบเขตงานวิจัย (ขอบเขตงานวิจัยได้ทำการศึกษา ๔ หมู่บ้าน คือ บ้านคอนชัย คอนชัยสักทอง คอนแก้ว และแม่เต็น ส่วนหมู่บ้านดังกล่าวข้างต้นจึงไม่ได้เก็บข้อมูลประวัติหมู่บ้าน)

เมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ บ้านปงสนุกได้ประสบกับอุทกภัยร้ายแรง พ่ออยู่ศรีเมือง รักษาพล ได้เล่าถึงเหตุการณ์ในวันนั้นว่าเกิดฝนตกหนักตั้งแต่เที่ยงวันไปจนถึงเที่ยงคืนฝนจึงเริ่มซาลง จนกระทั่งเวลาประมาณตีสาม ของวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ ซึ่งเป็นช่วงที่จาวบ้านต่างพากันหลับใหลด้วยความหนาวเย็นของอากาศ ได้เกิดน้ำท่วมหลากมาจากตอย ซึ่งเป็นต้นน้ำของห้วยสะกิ้นไหลเข้าท่วมบ้านคอนแก้ว ซึ่งอยู่ทางเหนือขึ้นไป บริเวณห่อมบ้านที่อยู่ใกล้ลำห้วยแม่สะกิ้นมีร่องน้ำซึ่งแยกมาจากลำห้วยสะกิ้นไหลผ่านใกล้บ้านจึงเป็นทางให้น้ำไหลผ่านและความเสียหายของน้ำพัดพาเอาบ้านเรือนและชีวิตจาวบ้าน ๑๑ รายจมหายไปกับความเสียหายของกระแสน้ำ ส่วนบ้านปงสนุกอยู่ทางท้ายน้ำ เมื่อน้ำพัดพาเอาบ้านเรือนและซากซุงซากต้นไม้ไหลมาติดกับบ้านเรือน ปิดกั้นความรุนแรงของกระแสน้ำ ซึ่งช่วยให้จาวบ้านปงสนุกสามารถพากันหนีน้ำได้

ง่ายขึ้น เนื่องจากกระแสไฟฟ้าไม่รุนแรงเหมือนบ้านคอนกรีต จึงทำให้จาวบ้าน
ปงสนุกไม่มีผู้ใดเสียชีวิต

พ่ออุ้ยตา ศรีคำภา อายุ ๗๓ ปี จาวบ้านคอนกรีตระบุว่าน้ำที่ท่วมเป็น
น้ำป่าไหลลงมาจากตอยทำให้น้ำท่วมรุนแรงและรวดเร็วมาก รุ่งเช้าของอีกวันหนึ่ง
น้ำจึงแห้งหมดเหลือไว้แต่เศษซากบ้านเรือน และศพจาวบ้านที่หนีไม่ทัน
นอกจากนี้ยังมีปลาทายอยู่เต็มไปหมดแต่ก็ไม่มีใครกล้าเก็บมากินด้วยกลัวว่า
จะเป็นลงไม่ตี อุทกภัยครั้งนี้ถือได้ว่าเป็นภัยธรรมชาติครั้งแรกและร้ายแรงที่สุด

หลังจากเหตุการณ์น้ำท่วมผ่านพ้นไปจาวบ้านได้แยกย้ายกันสร้าง
บ้านเรือนเป็นหย่อมๆ รวมทั้งสิ้น ๔ หมู่บ้าน ส่วนพื้นที่หมู่บ้านเดิมจาวบ้าน
ได้ปรับเป็นที่นา ไม่มีใครอาศัยอยู่ที่เดิมด้วยเกรงว่าจะเกิดอุทกภัยขึ้นอีก
ซึ่งปัจจุบันลักษณะของพื้นที่จึงเป็นทุ่งนาอยู่ตรงกลาง โดยมีหมู่บ้านล้อมรอบ

ในช่วงการสร้างหมู่บ้านนั้น จาวบ้านต้องประสบกับความทุกข์ยาก
แสนสาหัส เกิดการขาดแคลนข้าว จนต้องนำพืชผักที่ปลูกได้หรือเก็บหาของ
ป่าได้ เช่น ผักหวาน ผักแส้ว ผักหนิงเกี้ยว ไช้เม็ดแดง กลอย นำไปแลกข้าว
แถบเชียงม่วน เมืองสวด เมืองงาว และเมืองสอง แล้วหอบกลับมายังหมู่บ้าน

บางปีเมื่อข้าวขาดแคลนหนักก็จะเข้าป่าซุกหิวมัน หัวกลอย มาผสม
กับข้าวหนึ่งกิน จาวบ้านระบุว่าถ้าจะตีฝายกั้นน้ำแม่สะกินได้ต้องใช้เวลา
นานกว่า ๓ ปี จึงจะสามารถกั้นน้ำไว้ทำนาได้

ในปี ๒๔๙๖ ตำบลสะเคียบได้แยกออกจากอำเภอปง จังหวัดน่าน
ไปขึ้นกับอำเภอสอง จังหวัดแพร่ ขณะที่อำเภอปงเดิมได้ย้ายไปขึ้นกับจังหวัด
เชียงราย ก่อนที่จะย้ายมาขึ้นกับจังหวัดพะเยา ในเวลาต่อมาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติ ๔ หมู่บ้าน

งานวิจัยจาวบ้านได้กำหนดพื้นที่วิจัยไว้ ๔ หมู่บ้านคือ บ้านคอนชัย
บ้านคอนชัยสักทอง บ้านคอนแก้ว และบ้านแม่เต็น ดังนั้นประวัติของหมู่บ้าน

ที่มีได้อยู่ในขอบเขตพื้นที่ของงานวิจัยจึงมีได้กล่าวถึง ทั้งนี้ประวัติศาสตร์ สังคม และวัฒนธรรมของชาวสระเตียบจะคล้ายกันทุกหมู่บ้าน เนื่องจากมีเชื้อสาย บรรพบุรุษเดียวกัน

สร้างบ้านคอนชัย

หลังจากบ้านปงสนุกประสบอุทกภัย จาวบ้านส่วนที่ได้ย้ายข้ามฝั่ง ห้วยสะกิ้นมาตั้งบ้านเรือนอยู่ริมฝั่งทางทิศเหนือบริเวณเชิงเขาถัดจากบ้าน ปงสนุกเดิม ตั้งชื่อหมู่บ้านใหม่ คือ บ้านคอนชัย ทางทิศเหนือมีการสร้างวัด ขึ้นมาใหม่ ในเวลาต่อมาก็ได้ย้ายไปสร้างวัดทางทิศเหนือของวัดเดิม ส่วนเขต วัดเดิมใช้เป็นโรงเรียนและสร้างบ้านพักครู หลังจากนั้นก็ได้เปลี่ยนเป็นโรงเรียน และเป็นตลาดสด ในปัจจุบัน

จาวบ้านบางส่วนได้ย้ายไปตั้งบ้านเรือนอยู่บ้านวังควาย ทางทิศตะวันตก ของหมู่บ้านเดิม ซึ่งติดกับแม่น้ำยมและเป็นบริเวณที่มีป่าทึบ จาวบ้านอยู่ได้ ไม่นานก็มีเสือออกกินสัตว์เลี้ยงของจาวบ้าน และเกิดโรคระบาด จาวบ้านบางส่วน เจ็บป่วยล้มตายลง จึงพากันย้ายกลับมาอยู่ร่วมกับบ้านคอนชัยจนถึงปัจจุบัน

ในปี ๒๕๐๐ จาวบ้านคอนชัยได้ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างโรงเรียนขึ้น ในหมู่บ้าน โดยไม่ได้รับงบประมาณจากทางราชการแต่อย่างใด จาวบ้านจึง ตั้งชื่อโรงเรียนว่าโรงเรียนบ้านคอนชัยประชาอุทิศและนักเรียนบางส่วนยังได้ อาศัยศาลาวัดเป็นห้องเรียนในช่วงแรกๆ จนกระทั่งมีการขยายห้องเรียน เพิ่มเติมนักเรียนจึงได้มาเรียนในโรงเรียนทั้งหมด

จาวบ้านคอนชัยยังได้ประสบกับภัยพิบัติอีกครั้ง เมื่อ เวลา ๐๐.๒๐ น. ของวันที่ ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๙ บ้านคอนชัยได้เกิดไฟไหม้ขึ้น เผาผลาญบ้านเรือนของจาวบ้านไปถึง ๓๗ หลังคา นับเป็นเหตุการณ์ที่สร้างความเดือดร้อนครั้งร้ายแรงหลังจากประสบอุทกภัยปี พ.ศ. ๒๕๔๒

ปัจจุบันมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด ๒๙๙ ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๙๙๙ คน ชาย ๔๖๔ คน หญิง ๕๒๕ คน

บ้านคอนชัยสักทอง

ปัจจุบันบ้านคอนชัยได้แยกออกเป็นอีกหนึ่งหมู่บ้าน ตั้งชื่อว่า “บ้านคอนชัยสักทอง หมู่ ๙” เมื่อปี ๒๕๔๖ โดยใช้ถนนสายหลักแบ่งเขตหมู่บ้าน เพื่อให้สะดวกต่อการปกครอง ส่วนการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนนั้นยังมีการทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน และใช้สถานที่สาธารณะประโยชน์ร่วมกัน เช่น วัด โรงเรียน รวมทั้งการประกอบพิธีกรรมและจัดงานด้านวัฒนธรรม ประเพณีต่างๆ ร่วมกันทุกงาน

นอกจากนั้น บ้านแม่พร้าว ซึ่งเป็นหมู่บ้านของชนเผ่าอาข่าที่มาจากจังหวัดเชียงราย เมื่อครั้งเข้ามารับจ้างทำงานปลูกป่าทดแทนให้กับบริษัทชาติไพบุลย์ที่ได้สัมปทานตัดไม้ในป่าแม่พร้าวในปี ๒๕๑๖ และได้ตั้งรกรากอยู่อย่างถาวร ทางราชการได้รวมบ้านแม่พร้าวเข้ากับบ้านคอนชัยสักทอง ซึ่งอยู่ห่างออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือ ๑๓ กิโลเมตร และอยู่ฝั่งแม่น้ำยมทางทิศตะวันตก การเดินทางไปบ้านแม่พร้าวต้องข้ามแม่น้ำยม ในช่วงฤดูฝนชาวบ้านจะเดินทางไปมาหาสู่กันด้วยความลำบาก เนื่องจากถนนเป็นถนนลูกรัง

จำนวนครัวเรือนทั้งคอนชัยสักทอง และบ้านแม่พร้าว รวมทั้งหมด ๓๒๙ ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๑,๑๖๗ คน ชาย ๕๙๔ คน หญิง ๕๗๓ คน

สร้างบ้านคอนแก้ว

หลังประสบอุทกภัยชาวบ้านคอนแก้วได้ย้ายขึ้นไปอยู่บนเนินเขาที่สูงกว่าลำห้วยสะกิ้น ซึ่งแยกออกเป็นสองส่วน ชาวบ้านส่วนหนึ่งได้สร้างบ้านเรือนอยู่ทางฝั่งตะวันตกของห้วยแม่สะกิ้น และได้สร้างวัดคอนแก้วขึ้นทาง

ทิศเหนือของหมู่บ้าน

ส่วนบ้านเหล่าวังไฮ้ได้รวมเป็นหมู่เดียวกับบ้านดอนแก้ว ชื่อของบ้านเหล่าวังไฮ้นั้นมาจากแต่เดิมจาวบ้านแฉ้วทางทำการเกษตรต่อมาปล่อยให้พื้นที่ที่ปรับสภาพ จาวบ้านเรียก “เหล่า” ส่วน “วังไฮ้” มาจากสภาพห้วยสะกั้นบริเวณนั้น มีลักษณะเป็นวังน้ำและมีต้นไม้ไทรขนาดใหญ่ ซึ่งจาวบ้านเรียกกันว่า “ต้นไฮ้” จึงเรียกกันว่า “บ้านเหล่าวังไฮ้” ปัจจุบันจาวบ้านได้ร่วมกันย้ายวัดจากทางทิศเหนือไปอยู่บนเนินเขาทางทิศใต้ของหมู่บ้าน โดยให้เหตุผลว่า วัดเดิมอยู่ต่ำกว่าบ้านเรือนของจาวบ้าน ซึ่งเป็นการไม่สมควรที่จะให้สิ่งที่ไม่ควรพบเจออยู่ในพื้นที่ที่ต่ำกว่า

จำนวนครัวเรือนทั้งหมด ๒๒๔ ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๖๘๖ คน ชาย ๓๖๔ คน หญิง ๓๒๒ คน

สร้างบ้านแม่เต็น

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๐ จาวบ้านปงสนุกได้ขยายหมู่บ้านโดยแยกออกไปตั้งบ้านแม่เต็นขึ้น เนื่องจากเข้ามาแล้วถางป่าทำไร่และลงหลักปักฐานสร้างบ้านอยู่ถาวร พร้อมกับมีลูกหลานที่ต้องออกเรือน ทำให้จำนวนครัวเรือนและประชากรเพิ่มขึ้น ทางราชการจึงตั้งเป็นหมู่บ้านอีกหนึ่งหมู่บ้าน บรรพบุรุษของบ้านแม่เต็นจึงมาจากบ้านปงสนุก ขณะเดียวกันก็มีจาวบ้านจากบ้านสระ อำเภอยะรังมา มาตั้งบ้านเรือนสมทบ บ้านแม่เต็นจึงมีอายุเกือบ ๑๐๐ ปี โดยชื่อบ้านแม่เต็น นั้นมาจากชื่อของห้วยแม่เต็น ซึ่งเป็นห้วยที่มีต้นเต็นขึ้นอยู่ตามริมห้วยเป็นจำนวนมาก

จำนวนครัวเรือนทั้งหมด ๑๒๕ ครัวเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด ๓๘๑ คน ชาย ๑๙๙ คน หญิง ๑๘๒ คน

--วิถีการผลิตของชาวสระเคียบ--

ชาวบ้านมีอาชีพหลัก คือ การทำนา ปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ถั่วลิสง ฝ้าย ถั่วเขียว ส่วนผลไม้ที่ปลูกมะขามหวาน มะม่วง และเก็บหาของป่า เช่น ผักป่าชนิดต่างๆ และสัตว์จำพวกแมลงที่กินได้ เช่น ไช้แมดวง แมงมัน จักจั่น เป็นต้น

การทำนาส่วนใหญ่จะผลิตข้าวเพื่อบริโภคในครัวเรือนเท่านั้น ไม่ได้ผลิตเพื่อขาย แต่ละครบอบครัวมีที่นาเฉลี่ยครอบครัวละ ๒-๕ ไร่ ด้วยสภาพภูมิประเทศที่มีภูเขามากกว่าพื้นที่ราบลุ่ม ส่วนพื้นที่ไร่และสวนจะอยู่บนตอยหรือบนเขา ทำให้ชาวบ้านมีที่ไร่มากกว่าที่นา เฉลี่ยครอบครัวละประมาณ ๕-๑๐ ไร่ ซึ่งหลังจากฤดูการเก็บเกี่ยวเสร็จจะปล่อยให้ทิ้งไว้เป็นที่เลี้ยงวัว-ควาย

ปัจจุบันชาวบ้านมีการประกอบอาชีพที่สามารถแบ่งออกได้เป็น ๕ กลุ่มอาชีพ คือ

๑. ทำอุตสาหกรรมในครัวเรือน โดยการผลิตสุราที่บ้านชาย การทำสุราที่บ้านนั้นมีปัจจัยเอื้ออำนวยในการผลิตเนื่องจากในพื้นที่มีสมุนไพรที่ใช้ในการทำแป้งหัวเชื้อสุรา คือ รากปิตปิวแดง จักจั่น ตีปลี ไบฮัดสะกิน และไบจักจั่น ประกอบกับชาวบ้านมีภูมิปัญญาการต้มสุราที่บ้านที่ตั้งสมมาบ้านคอนชัยและคอนชัยสักทองมีโรงงานสุราที่บ้านจำนวน ๓๒ โรง โดยแบ่งเป็นกลุ่มที่ชาวบ้านรวมตัวกัน ๒๙ กลุ่มและเป็นห้างหุ้นส่วนจำกัด (หจก.) จำนวน ๓ โรง เป็นของชาวบ้านคอนชัย ๒ โรง และชาวบ้านแม่เต็น ๑ โรง

๒. เลี้ยงหมู ปัจจุบันชาวบ้านหันมาเลี้ยงหมูกันมาก เนื่องจากข้าวที่ใช้ทำสาโทหลังจากนำไปกลั่นเป็นสุราแล้ว ชาวบ้านได้นำส่วนที่เหลือที่เรียกว่า “น้ำโจ้” ใช้เลี้ยงหมู โดยผสมกับอาหารหมูและรำให้หมูกิน หากทิ้งน้ำโจ้ไปจะทำให้เกิดกลิ่นเหม็น อาชีพเลี้ยงหมูจึงเป็นที่รองรับหรือช่วยแก้ปัญหา

เรื่องขยะและมลภาวะจากการคัมสุราได้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน
อีกอย่างหนึ่ง และมีบางส่วนที่เลี้ยงแบบแห้งโดยใช้สูตรอาหารจากฟาร์ม

๓. รับจ้าง ชาวบ้านบางส่วนมีอาชีพรับจ้างทำงานในโรงงานสุราพื้นบ้าน
และรับจ้างทั่วไป

๔. เก็บหาของป่าชาย การเก็บหาของป่าจะเป็นไปตามฤดูกาลของพืช
ผักป่าชนิดนั้นๆ เช่น เห็ดถอบ เห็ดโหม่งโง่ง เห็ดไข่เห็ด และ
พืชผักป่า เช่น ผักปูก้า (ผักพ้อคำตี้เมีย) ผักหวาน ผักขนมเสี้ยน ผักแส้ว
ผักหนังเกี้ยว ผักม้วนหมู และไข่มดส้ม เป็นต้น

บ้านแม่เต็นเป็นบ้านที่มีการเก็บหาของป่าชามากกว่าหมู่บ้านอื่นๆ
ส่วนอีก ๓ หมู่บ้านมีบ้างแต่ไม่มากนัก และมีชาวบ้านคอนแก้ว ๑๐
ครอบครัวที่มีอาชีพเป็นพ่อค้าแม่ค้ารับซื้อของจากชาวบ้านที่เก็บหาของป่า
ไปขายในตลาดตัวเมืองและต่างจังหวัด

ส่วนชาวบ้านที่เป็นชนเผ่าอาข่า ที่บ้านแม่พร้าว ประกอบอาชีพทำไร่
ข้าว ไร่ข้าวโพด ไร่ฝ้าย และรับจ้างทำไร่ให้กับชาวบ้านคอนชัยที่มีไร่อยู่บริเวณ
บ้านแม่พร้าว เนื่องจากเคยเข้าไปรับจ้างถางป่าเพื่อปลูกป่าทดแทนของบริษัท
ชาติไฟบูลย์ ต่อมาทางบริษัทเลิกจ้าง ชาวบ้านจึงได้จับจองที่ว่างเปล่าทำไร่
ปลูกข้าว และมีบางส่วนที่เช่าที่ดินจากชาวบ้านคอนชัยในการทำไร่ทำนา เพราะ
ก่อนหน้านี้มีชาวบ้านเข้าไปทำไร่ ทำนา ก่อนที่ชาวบ้านเผ่าอาข่าจะเข้ามาอยู่
ดังนั้นชาวบ้านคอยชัยจึงมีที่ไร่นาอยู่บ้านแม่พร้าวบางส่วน

๕. เกษตรกรรม เช่น การทำนาปลูกข้าวเพื่อเก็บไว้บริโภคในครัวเรือน
ปลูกพริกและปลูกพืชผัก เช่น พักทอง พักเขี้ยว บวบ ผักกาด ผักจี หอมขาว
หอมแดง ไว้เพื่อบริโภค การทำสวนมะขามหวาน และการทำไร่ข้าวโพด ซึ่งเป็น
อีกอาชีพหนึ่งที่เป็นอาชีพหลักของชาวบ้านนอกจากการคัมสุราพื้นบ้าน

--หนองคอกข้างตำนาน “เจ้าเขว่น” ฝึกษาไ้เนา--

ในการแผ้วถางพื้นที่ป่าสำหรับทำไร่ไ้เนายังต้องอัญเชิญเอาผีที่ฝึกษาพื้นที่ดังกล่าวนั้นมาเป็นผีฝึกษาไ้เนาต่อไป ซึ่งพื้นที่ที่จาวบ้านเชื่อว่ามีผีฝึกษาอยู่มักจะเป็นพื้นที่ที่เป็นตาน้ำ เป็นป่าดงรกรคร้่ม ชุ่มเย็น มีลักษณะเป็นที่ชุ่มน้ำ โดยจาวบ้านที่ได้เข้าไปบุกเบิกพื้นที่บริเวณดังกล่าวทำไร่ไ้เนาต้องช่วยกันสร้างหอผีให้ และร่วมกันเลี้ยงผีทุกปีและที่สำคัญต่างต้องช่วยกันรักษาป่าดงนั้นไว้ไม่ให้มีการตัดต้นไม้หรือบุกรุกทำลาย

บริเวณป่าริมฝั่งแม่น้ำยมทางด้านทิศตะวันตกของหมู่บ้าน มีหนองน้ำขนาดใหญ่อยู่แห่งหนึ่งชื่อว่า “หนองคอกข้าง” หรือปัจจุบันจาวบ้านเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “ให้หางเหี้ย นาทางเหี้ย” ซึ่งเรียกตามลักษณะของพื้นที่ที่แหลมยาวเหมือนหางตัวเหี้ย ในบริเวณหนองน้ำนี้มีป่าดงรกรคร้่มชุ่มเย็น

ตำนานเล่าขานของจาวบ้านที่เล่าสืบต่อกันมาว่า ในอดีตป่าแ่ยมมีข้างป่าชุกชุมมาก และบริเวณดังกล่าวในอดีตเคยเป็นแหล่งที่ข้างป่าออกมาหากินเจ้าเมืองที่จาวบ้านเรียกกันว่า “เจ้าเขว่น” จึงได้นำไพร่พลมาทำการคล้องข้างบริเวณนี้ และผูกล่ามข้างไว้ในบริเวณหนองน้ำนี้และกันพื้นที่ไว้เป็นคอกข้าง หนองน้ำดังกล่าวนี้จึงได้ชื่อว่าหนองคอกข้าง

จากตำนานการเล่าขานของจาวบ้านที่เล่าสืบต่อกันมา มีหลักฐานที่จาวบ้านพบเห็นอยู่เสมอในสมัยที่เริ่มทำการแผ้วถางบุกเบิกทำไร่ไ้เนา คือ เศษเครื่องใช้หรือถ้วยชามโบราณ ที่จาวบ้านเชื่อว่าเป็นของ “เจ้าเขว่น” และไพร่พลที่มาทำการคล้องข้างบริเวณนี้ ดังนั้นเมื่อจาวบ้านได้เข้ามาบุกเบิกแผ้วถางพื้นที่บริเวณนี้เป็นไร่ไ้เนา จาวบ้านจึงเชื่อว่าพื้นที่บริเวณหนองคอกข้างทั้งหมดนี้มีเจ้าเขว่นเป็นเจ้าของและฝึกษาอยู่ จึงได้ทำการสร้างหอผี “เจ้าเขว่น” และทำพิธีเลี้ยงผีทุกปีก่อนลงไร่ไ้เนาในฤดูกาลผลิต

หากไม่ทำการเลี้ยงผี จาวบ้านเชื่อว่าผีเจ้าแข่วนจะลงโทษ ทำให้การทำไร่ทำนามีอุปสรรค และผู้ที่มิไรรักษาบริเวณนี้ก็จะต้องเจ็บไข้ได้ป่วย ได้ผลผลิตทางการเกษตรน้อย

ในการเลี้ยงผีแต่ละปีนั้นจาวบ้านที่มีไร่มาอยู่บริเวณหนองคอกข้างจะต้องช่วยกันแต่งตาเครื่องเช่นไหว้ที่มีส่วยดอกส่วยพลู หมาก เมี่ยง ยาสูบ ไข่ไก่ และเหล้า โดยหัวหน้าเหมืองหัวหน้าฝ่ายในพื้นที่ดังกล่าวจะเป็นผู้เรียกรายเงินมาซื้อไข่ไก่ ส่วนเหล้าและดอกไม้ธูปเทียนและอื่นๆ จาวบ้านต่างก็ช่วยกันเตรียม

อย่างไรก็ตาม ความเชื่อเกี่ยวกับผีเจ้าแข่วนนั้น จาวบ้านมีความเชื่อสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคนแล้ว ตั้งแต่ก่อนที่จะได้เข้าไปบุกเบิกพื้นที่โดยรอบเป็นที่นาและทำไร่ นอกจากผีเจ้าแข่วนจะเป็นผู้ปกป้องรักษาที่ไร่ที่นาบริเวณ “หนองคอกข้าง” หรือ “หางเหี้ย” แล้ว ในยามที่จาวบ้านได้รับความเดือดร้อน เช่น เมื่อวัว ควายสูญหายในบริเวณดังกล่าวหรือใกล้เคียง หากจาวบ้านหาไม่พบ ทางหนึ่งที่จาวบ้านนึกถึงและอาศัยเป็นที่พึ่ง โดยบนบานผีเจ้าแข่วนให้ลดบันดาลให้ได้พบกับวัว ควายที่สูญหาย เมื่อพบแล้วจาวบ้านก็จะนำของมาเช่นไหว้เลี้ยงผีตามที่ใดให้ค้ำมั่นไว้ขณะบนผีเจ้าแข่วน

ในกลุ่มของผู้ทำไร่มาบริเวณที่มีผีตนใดศึกษา ก็จะอาศัยกลุ่มดังกล่าวนั้นในการจัดการระบบเหมืองฝายย่อยที่เชื่อมกับเหมืองฝายใหญ่ หรือเหมืองฝายอื่นๆ ในอาณาบริเวณที่นาของกลุ่มตนที่อยู่ภายใต้การคุ้มครองของผีตนนั้นด้วย

--คำกับจารีตประเพณีของชาวสระเกษบ--

ชาวบ้านคอนชัย คอนชัยสักทอง คอนแก้ว และแม่เต็น มีความเชื่อว่า โลกธรรมชาติและมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นดิน ฟ้า อากาศ ที่ดิน แหล่งน้ำ ป่า ลี้ดั่วเลี้ยง ตลอดจนเมือง บ้านเรือน และตัวชาวบ้านเอง มีเจ้าของหรือ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งทำหน้าที่ปกป้องดูแลรักษา เป็นความเชื่อที่ชาวบ้านเชื่อถือมา ตั้งแต่บรรพบุรุษ และยังคงดำรงอยู่จนปัจจุบัน ชาวบ้านถือว่าสถานที่ต่างๆ และ ทรัพยากรธรรมชาติล้วนมีผีคุ้มครองอยู่ทั้งสิ้น การจะกระทำการสิ่งใดต้องมีการ บอกกล่าวต่อผีที่คอยดูแลรักษาสถานที่ก่อนดังนี้

หมู่บ้าน

หมู่บ้านคุ้มครองรักษาโดยผีเจ้าเจิญเมือง หรือ เจ้าเจิญเมือง คุ้มรักษา ผู้คนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านทุกหมู่บ้าน หอหรือศาลเจ้าเจิญเมืองอยู่บริเวณ หัวบ้าน ริมถนนใหญ่ ก่อนเข้าหมู่บ้านคอนชัย

ชาวบ้านจะเก็บเงินหลังคาเรือนละ ๕ บาท เพื่อที่จะซื้อหมูและไก่ เพื่อเลี้ยงเจ้าเจิญเมือง โดยนำสิ่งของต่างๆ ที่ใช้ในพิธี เช่น หมู ไก่ เหล้า ขนมห ข้าวต้ม หมากพดู ยาสูบ อมเมี่ยง ดอกไม้ธูปเทียน ไปทำพิธีเช่นไหว้เจ้าเจิญเมือง และบริวารของท่าน คือ จำจ้าง (จำข้าง) จำม้า จำวัว จำควาย และบริวาร อื่นๆ ที่อยู่ในบริเวณหอหรือศาลของเจ้าเจิญเมือง ตามประเพณีทุกปี

ธรรมชาติ

ดินฟ้าอากาศ คุ้มครองรักษาโดยผีมีตเมืองซึ่งเป็นผีดาว ที่บันทาลให้ ผ่นฟ้าตกต้องตามฤดูกาล เพื่อให้พืชผลในไร่นาอุดมสมบูรณ์

ต้นน้ำลำธารป่าเขาคุ้มครองรักษาโดยเจ้ายอชมพู ซึ่งสถิตอยู่ขุนน้ำซึ่งเป็นต้นน้ำหลักของห้วยต่างๆ ในพื้นที่ เช่น ห้วยแม่สะกิน ห้วยแม่เต็น ห้วยอ้อ

สัตว์เลี้ยง คุ่มครองรักษาโดยหมู่ก๊ิบ หมู่เล็ก ซึ่งเป็นบริวารของเจ้า
เจิญเมือง ที่สำคัญก็คือ จำจั่ง จำม้า จำวัว จำควาย จาวบ้านมีความเชื่อว่าเป็น
ลูกเต้าลูกแบ่ง (บุตร) ของเจ้าเจิญเมืองที่ได้รับมอบหมายให้ดูแลรักษา
สัตว์เลี้ยงของจาวบ้านร่วมกับหมู่ก๊ิบ หมู่เล็ก

ทิศทั้งสี่

ทิศเหนือ คุ่มครองรักษาโดยพญาขุนแก้ว ขุนหาญคูแลร์กษาน้ำแม่สอง
และแม่ธาร ที่อยู่ในเขตอำเภอสอง

ทิศใต้ คุ่มครองรักษาโดยพญาผ่านและพญาอัน พญาผ่านมีหอหรือศาล
ที่บ้านป่าเลา ส่วนพญาอันมีหออยู่ด้านทิศใต้ของบ้านคอนชัย

มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับพญาอันว่าพญาอันได้กระทำผิดจารีตประเพณี
เรื่องใดไม่มีใครทราบ จึงถูกสาปให้เป็นคนหลงหมายถึงตัวคนที่มีขนาดใหญ่
จาวบ้านเรียกกันว่า “อัน” ดังนั้นหากมีใครเรียกท่านว่าพญาอันท่านจะไม่พอใจ
อาจทำอันตรายได้ ต้องเรียกท่านว่าเจ้าพ่อพญาหลง ซึ่งเป็นชื่อเดิมของท่าน
แต่จาวบ้านจะเรียกพญาอันจนติดปาก ดังนั้นเมื่อเข้าไปในเขตที่ท่านอาศัยอยู่
ห้ามเรียกท่านว่าพญาอัน เมื่อท่านไม่พอใจหรือหากใครไปกระทำสิ่งไม่ดีไว้ใน
เขตที่ท่านดูแลรักษา ก็จะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยหรือได้รับอันตราย ต้องขอขมา
โดยการเลี้ยงด้วยกวางคำ ซึ่งหมายถึงสุนัขทุกครั้งที่มีการกระทำผิด

ทิศตะวันออก คุ่มครองรักษาโดยพญาหลวงภูคา คูแลร์กษาน้ำคายน่านะ
และคอยหลวง ที่บ้านนาหลวง

ทิศตะวันตก คุ่มครองรักษาโดยพญาปู่ต๊ับ ปู่ตอง คูแลร์กษาน้ำ
ลำห้วยที่บ้านแม่พร้าว ทุกปีจาวบ้านที่มีที่ทำกินอยู่ทางนี้ก็จะนำไก่ เหล้า หมาก
พลู อมเมี่ยง ยาสูบ ข้าวต้ม ขนม ดอกไม้ ฐูป เทียน มาเลี้ยงพร้อมทั้งบอกกล่าว
ให้ปกป้องรักษาพืชผลในไร่นาให้อุดมสมบูรณ์

ที่ติน

ที่ตินบ้านคอนแก้ว คຸ່ມครองรักษาโดยเจ้าพ่อซ้อมือเหล็ก มีหอหรือศาล
อยู่ที่ชื่อเมืองบนเนินทิศใต้ของหมู่บ้าน ปัจจุบันจาวบ้านได้สร้างหอใหม่และ
ทาสีแดง จึงเรียกกันว่า หอแดง

ที่ตินบ้านคอนชัย ทิศตะวันตกคຸ່ມครองรักษาโดย “เจ้าเข้วน” พ่ออัย
ศรีเมือง รักษาพล อายุ ๙๑ ปี เล่าว่า “เจ้าเข้วน” หรือเจ้าเมือง ตามตำนาน
หนองคอกช้าง ได้รับมอบหมายให้ดูแลที่ตินทางทิศตะวันตกของหมู่บ้านและ
ทุ่งหางเหี้ย มีหออยู่ที่ทุ่งหางเหี้ย

ที่ตินด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้และทุ่งใหม่ ดูแลโดยนางแก้ว นางแมน
ซึ่งดูแลรักษาถ้ำบริเวณนี้ด้วย มีหออยู่ใกล้ถ้ำนอกหมู่บ้านคอนชัยสักทอง
จาวบ้านเรียก “หลังถ้ำ” ซึ่งถ้ำนี้ก็คือถ้ำในตำนานพระเจ้าเหยียบโลงที่
พระพุทธเจ้าเหยียบมังกรีให้ติดอยู่ในถ้ำดังกล่าวข้างต้น

ที่ตินทิศตะวันตกเฉียงเหนือไปถึงบ้านแม่พร้าวคຸ່ມครองรักษาโดยพญา
ปู่ตีบปู่ตองและพญาแสนนา มีหออยู่ที่นาของจาวบ้านคอนชัยที่บ้านแม่พร้าว
ซึ่งเป็นบ้านชาวเขาเผ่าอาข่า

ที่ตินฝั่งตะวันออกริมแม่น้ำสะกิ้นของบ้านคอนชัยคຸ່ມครองรักษาโดย
พ่อเฒ่าตัวยางหุ่ง มีหออยู่ที่ต้นลำสา (ต้นจามจุรี) ใกล้กับสะพานเข้าบ้าน
คอนชัยริมแม่น้ำสะกิ้น

ที่ตินบ้านแม่เต็นคຸ່ມครองรักษาโดยพ่อเฒ่าตัว มีหอหรือศาลอยู่ใกล้
กับที่นาริมห้วยแม่เต็น ซึ่งเป็นพื้นที่ทำนาของจาวบ้านคอนชัย และพ่อเฒ่าตัว
ยังดูแลรักษาชื่อเมืองด้านทิศเหนือด้วย ทุกปีจาวบ้านก็จะนำไก่ เหล้า ยาสูบ
อมเมี่ยง หมากพลู และดอกไม้ ธูปเทียน ไปเลี้ยงเช่นกัน

๕ ถ้ำ

ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของบ้านคอนชัยติดกับทุ่งใหม่และสบห้วยแม่สะกิน มีถ้ำอยู่ใกล้กันหลายแห่ง ได้แก่ ถ้ำยาแก่ ถ้ำฤดูข้าว (ยุ้งข้าว) ถ้ำเว้อ และถ้ำแฮด คูแลรักษาโดยนางแก้ว นางแมน ทุกปี หากมีการเลี้ยงเช่นไหว้เจ้าเจิญเมือง ก็จะต้องนำไก่ต้ม ๒ ตัว เหล้า ๑ พัน (๑ ขวด) ไปเลี้ยงนางแก้ว นางแมน ด้วย

เหมืองฝาย

เหมืองส่งน้ำเข้านา และฝายที่กั้นน้ำเข้านาของชาวบ้านที่จะมีฝายคอยปกปักรักษา ทุกปีก่อนเริ่มทำนา เดือน ๙ (มิถุนายน) ที่ชาวบ้านเรียกว่า “ปาง ๙” ชาวบ้านก็จะเก็บเงินจากสมาชิกฝายหรือผู้ใช้น้ำจากฝายนั้นๆ เช่น ฝายทุ่งเก่า ฝายทุ่งใหม่ ฝายแม่เต็น ฝายหางเหยี่ยว เป็นต้น แล้วนำเงินไปซื้อไก่เหล้า เพื่อใช้เลี้ยงฝายของแต่ละแห่ง

การเลี้ยงฝายก็จะเลือกเอาวันที่ ซึ่งเลือกโดยหัวหน้าฝายร่วมกับสมาชิกว่าจะเลี้ยงวันใด การเลี้ยงฝายจะกำหนดวันเลี้ยงตามฝายของใครของมัน และสิ่งที่ใช้ในการเลี้ยงฝาย คือ ไก่ต้ม เหล้า ดอกไม้ รูปเทียน ข้าวต้ม ขนม ยาสูบ อมเมียง หมากพลู

การเลี้ยงฝาย เป็นการบอกกล่าวและฝากฝังผีที่คูแลรักษาให้ช่วยดูแลน้ำ เหมืองฝาย ให้มีน้ำใช้ทำนาตลอดทั้งปี หลังจากเก็บเกี่ยวข้าวในนาเสร็จเดือน ๓ (ธันวาคม) หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า “ปาง ๓” ก็จะทำการเลี้ยงอีกครั้งหนึ่งเพื่อเป็นการระลึกถึงบุญคุณและแก้บน ในการกล่าววาทบ้านจะบนบานให้ข้าวในนาอุดมสมบูรณ์

ชื่อเมือง หรือ ประตุนเมือง

สะเคียบมีลักษณะการตั้งบ้านเรือนอยู่ในหุบเขา เมื่อพ้นออกจากหมู่บ้านไปตามถนนทางด้านทิศเหนือและทิศใต้จะเป็นเนินเขา

พ่ออุ้ยศรีเมือง รักษาพล เล่าว่า “ตามตำราการสร้างเมือง เมื่อสร้างเมืองอยู่ในหุบเขา นอกเขตเมืองต้องมีสันเขาเพื่อเป็นจุดที่สามารถมองเห็นข้าศึกที่จะเข้ามาตีเมืองได้ง่าย ประตุนเมืองทั้ง ๒ ด้านทั้งทิศเหนือและทิศใต้จึงเป็นสันเขาให้เหล่าทหารตั้งบ้อมปราการไว้สอดส่องข้าศึกที่จะมารุกรานได้”

ภาษาถิ่นเรียกประตุนเมืองว่า “ชื่อเมือง” และมีหินกองอยู่เป็นสัญลักษณ์ของชื่อเมือง ซึ่งมีความหมายต่อชาวเมืองว่าหากผู้ที่สัญจรไปมาทั้งคนในเมืองเองหรือคนต่างถิ่น ต้องนำก้อนหินมาวางไว้เป็นการบอกกล่าวและพร้อมจะปฏิบัติตามกฎจารีตประเพณีของเมือง โดยก้อนหินนี้หากมีผู้มารุกรานทหารก็จะใช้เป็นอาวุธอีกชนิดหนึ่งที่ใช้ขว้างปาข้าศึกที่อยู่เนินเขาก่อนที่จะบุกขึ้นมายังชื่อเมืองมิให้เข้าเมืองได้

ผู้เฒ่าผู้แก่ได้เล่าสืบต่อกันมาว่า ตำบลสะเคียบเคยเป็นเมืองหนึ่งในสมัยโบราณ หากแต่ไม่พบประวัติที่สามารถนำมายืนยันได้นอกจากคำบอกเล่าและหลักฐานในการเรียกชื่อเมืองมาจนถึงทุกวันนี้

ชื่อเมืองของสะเคียบทางด้านทิศใต้มีหอหรือศาลของเจ้าพ่อข้อมือเหล็กคุ้มครองรักษาอยู่ ส่วนด้านทิศเหนือมีหอของพ่อเฒ่าตัวคุ้มครองรักษาชาวบ้านจึงมีความเชื่อว่าชื่อเมืองแห่งนี้เคยเป็นประตุนเมืองเก่า จากบ้านจึงให้ความสำคัญและเคารพบูชามาจนถึงทุกวันนี้

ในอดีต ชื่อเมืองเป็นสถานที่สำคัญต่อชาวบ้านทั้งคนในพื้นที่เองและคนต่างถิ่น โดยมีความเชื่อว่าชื่อเมืองยังเป็นสถานที่ที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครองอยู่ หากเดินทางผ่านไปมาต้องให้ความเคารพบูชาไม่ทำสิ่งใดให้ผิดกฎจารีตประเพณีอันดีงาม และด้วยสภาพแวดล้อมของหมู่บ้านเต็มไปด้วยป่าเขาหมู่บ้านตั้งอยู่ห่างกันมาก การไปมาหาสู่กันมีเพียงทางเดียวคือการเดินเท้า

ซึ่งระหว่างทางเต็มไปด้วยสิ่งสราสลวอันยิ่งใหญ่ที่เป็นอันตราย ต้องใช้เวลานานกับการเดินทางในแต่ละครั้ง การเดินทางด้วยเท้าจึงต้องมีการค้างคืนระหว่างทางหรือต้องค้างคืนที่บ้านอื่น ชื่อเมืองจึงมีความสำคัญต่อชาวบ้านมาก เมื่อต้องออกเดินทางไกลแล้วมาถึงชื่อเมือง ชาวบ้านต้องบอกกล่าวต่อผีชื่อเมืองด้วยการนำก้อนหิน ยอดไผ่ไม้ หรือดอกไม้วางตามแต่จะหาได้ไปวางที่ชื่อเมืองแล้วกล่าว เพื่อขอให้ผีชื่อเมืองคุ้มครองให้เดินทางปลอดภัย คำบอกกล่าวก็ขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคล เช่น กล่าวว่ “ให้ไปตัดดอกไปรดดอกกลับมา ไปขออย่าให้เจ็บแข็ง มาขออย่าให้เจ็บชา” และเมื่อกลับมาถึงชื่อเมืองก็จะนำก้อนหิน ยอดไผ่ไม้หรือดอกไม้วาง บอกกล่าวว่าได้กลับมาบ้านแล้ว แม้แต่คนต่างบ้านต่างเมือง หากได้เดินทางมายังสระเดียวกันก็ตั้งปฏิบัติเช่นเดียวกัน เพื่อเป็นการบอกกล่าวและแสดงให้เห็นว่าพร้อมที่จะปฏิบัติตามกฎจารีตประเพณีของหมู่บ้านที่ตนได้มาถึงและพักอาศัยอยู่

นอกจากนั้นชาวบ้านยังให้ความเคารพนับถือผีป่า โดยการเลี้ยงผีป่า หากพิกินข้าวกลางทางก็จะแบ่งข้าวให้ผีป่ากิน เพื่อบอกกล่าวและให้ผีป่าช่วยคุ้มครองระหว่างการเดินทางมิให้มีอันตรายใดๆ ระหว่างเดินทาง และเมื่อเข้าเขตบ้านแล้วก็จะเลี้ยงอีก โดยเชื่อว่าผีป่าได้มาส่งถึงบ้านอย่างปลอดภัยแล้ว จึงทำการเลี้ยงบอกกล่าวว่าได้เข้าเขตบ้านแล้วให้กลับไปที่อยู่เดิมได้ มิให้เข้าบ้านด้วยเกรงว่าจะไปรบกวนเด็กเล็กๆ ในหมู่บ้านให้เจ็บไข้ได้ป่วย

ปัจจุบันแม้ว่าได้มีการตัดถนนผ่านหมู่บ้าน ทำให้ไม่มีชื่อเมืองหรือประตูเมือง แต่ชาวบ้านก็ยังเรียกชื่อเมืองมาจนถึงทุกวันนี้ และได้สร้างหอแดงหรือศาลให้เป็นที่อยู่ของผีที่ชื่อเมือง และแสดงให้รู้ว่าบริเวณนั้นคือชื่อเมืองเดิม

ผีกับกฎเกณฑ์ของชุมชน

เมื่อครั้งอดีตในปีที่เกิดอาเพศ พืชพันธุ์ไม่ตกตามฤดูกาล ข้าวในนาให้ผลผลิตไม่ดี ชาวบ้านเชื่อว่าอาจเกิดจากการที่ไม่ได้บอกกล่าวผีหรือทำการผิด

จารีตประเพณีบางอย่างในหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นการผิดผี จะต้องเชิญเจ้า
เจิญเมืองเพื่อสอบถามถึงเรื่องที่ทำให้เกิดสิ่งไม่ดีขึ้น โดยนำคอกไม้รูปเทียนให้
“เข้าจ้ำ” หมายถึง ผู้ที่ได้รับเลือกให้ทำหน้าที่ติดต่อหรือสื่อสารกับผีและทำ
พิธีต่างๆ ทั้งการบอกกล่าว การเลี้ยงหรือนำของมาเช่นให้วัดตามประเพณีทุกปี
และการเลี้ยงขอขมา

ผู้ที่ได้รับเลือกจะเป็นพ่อคู่ย์ หรือผู้ชายที่มีอายุในหมู่บ้าน มีคาถาอาคม
และเป็นที่เคารพนับถือของชาวบ้านเป็นผู้ทำพิธีที่หอหรือศาลของเจ้าเจิญเมือง
โดยเข้าจ้ำกล่าวสอบถามถึงสาเหตุที่เกิดขึ้น แล้วทำการวาม (ที่ทำขึ้นโดยการ
ตัดไม้ให้ยาวเท่ากับช่วงแขนของเข้าจ้ำ) หากเรื่องนั้นใช่ ไม้ที่วามออกไปก็จะ
ยาวกว่าช่วงแขนของเข้าจ้ำ หากมีใช่ ไม้ก็จะสั้นกว่าช่วงแขน เมื่อได้รู้สาเหตุ
ที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่ปกติแล้วก็จะถามต่อไปว่าจะแก้ไขอย่างไร เช่น
ต้องแก้ไขด้วยการเลี้ยงผีในบริเวณดังกล่าว ซึ่งชาวบ้านจะร่วมกันทำพิธีเลี้ยง
ขอขมาร่วมกันทั้งหมู่บ้าน

บางครั้งหากทำพิธีแล้วยังเกิดความผิดปกติของดินฟ้าอากาศ หรือมี
ผู้คนล้มตายนามากกว่าเดิม ชาวบ้านเชื่อว่าอาจเนื่องจากความต้องการที่จะ
ลงโทษผู้ที่กระทำผิดตัวจริง ชาวบ้านก็จะทำพิธีเชิญผีมืดเมืองซึ่งเป็นผีดาว
มาถาม โดยทำพิธีในคืนเดือนมืด ที่มีดาวสว่างสดใสเต็มท้องฟ้า ชาวบ้านจะ
ช่วยกันทำหุ่นขึ้นมา ให้เข้าจ้ำเป็นผู้ถือหุ่นแล้วเริ่มถามทีละบ้าน หากหุ่นสั้น
บ้านหลังไหน แสดงว่าชาวบ้านหลังนั้น หากหุ่นไม่สั้นหรือนิ่งเฉยแสดงว่าไม่ใช่
เมื่อพบบ้านที่กระทำผิดแล้ว ผู้นำหมู่บ้านก็จะเรียกคนในบ้านนั้นมาสอบถาม
จนได้คนกระทำผิด

ในอดีตก่อนที่กฎหมายบ้านเมืองจะมีผลบังคับใช้ ผู้กระทำความผิด
อาจถูกลงโทษขั้นรุนแรงได้ซึ่งขึ้นอยู่กับความผิด เช่น ผู้หญิงบางคนทำผิด
ร้ายแรงในเชิงชู้สาว จะถูกลงโทษโดยการให้นุ่งแห แล้วให้แบกคันทันจิวนรอบ
คันทัน (คันทันกระบอก) ปัจจุบันคันทันนี้อยู่ในบริเวณของโรงเรียนบ้านคอนชัย

การลงโทษเช่นนี้ได้เลือนหายไปแล้ว เนื่องจากใช้กฎหมายลงโทษแทน ซึ่งการกระทำผิดใดๆ เมื่อมีการเลี้ยงผีหรือถูกลงโทษแล้ว โทษต่างๆ ก็จะหมดไป ผู้กระทำผิดก็สามารถอยู่ในชุมชนได้ตามปกติ

ผีปู่ย่า

ในตำบลสระเตียบจาวบ้านทุกครัวเรือนจะนับถือผีปู่ย่า หมายถึง ผีเรือนหรือผีประจำตระกูลของตน โดยมีความเชื่อว่าการกระทำผิดศีลธรรมอันดีงาม จะถูกลงโทษจากผีปู่ย่าที่ต้องการให้ลูกหลานประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในท่ามกลางธรรม ดังนั้นผีปู่ย่าของแต่ละตระกูลจะมีกฎจารีตประเพณีให้ทุกคนปฏิบัติ

จาวบ้านเชื่อว่าผีปู่ย่ามีต้นตระกูลที่มาจากคอยหลวงเชียงดาว ในอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ ด้วยกันทั้งหมด ซึ่งผีปู่ย่าได้รับมอบหมายให้มาดูแลและปกป้องรักษาจาวบ้านในแต่ละตระกูล จาวบ้านสระเตียบมีผีปู่ย่าอยู่หลายตระกูล ได้แก่ ผีเจ้าคำลือ เจ้าอินตะยศ เจ้าพระยาแก้ว เจ้าออกอินปัน เจ้าอะฮัก เจ้าผมขาว และเจ้าคำเซื่องคำชอด

การสืบทอดผีปู่ย่าจะสืบทอดกันทางฝ่ายแม่ คือ ลูกผู้หญิงจะเป็นผู้สืบทอดผีปู่ย่าหรือผีประจำตระกูล ส่วนลูกที่เป็นผู้ชาย จาวบ้านจะเรียกว่า “กำลึง” คือ ผู้ที่คอยดูแลผีปู่ย่า คอยสื่อสารหากผีปู่ย่าเข้าร่างทรง และทำหน้าที่ทำพิธีเลี้ยงผีปู่ย่าหรือนำของเซ่นไหว้ตามประเพณีทุกปีและหากมีลูกหลานนำมาขอขมา โดยแต่ละตระกูลลูกหลานจะสร้างหอหรือศาลไว้ที่บ้านที่เป็นต้นตระกูลของผีหรือบ้านที่สืบทอดผีปู่ย่ามานานกว่าบ้านอื่น

เข้าจำของผีปู่ย่าก็มาจากกำลึงของผีปู่ย่าคนใดคนหนึ่งที่ถูกเลือกให้ทำหน้าที่นี้ คอยทำการติดต่อสื่อสารกับผีปู่ย่า หากลูกหลานคนใดต้องการความช่วยเหลือจากผีปู่ย่า หอผีของแต่ละตระกูลจะมีไม้ที่ทำขึ้นมาให้ยาวพอดีกับช่วงแขนของเข้าจำ เมื่อต้องการสื่อสารกับผีปู่ย่า จาวบ้านจะนำ “สวยเตียน” คือ กววยคอกไม้และรูป ๒ กววย มาให้เข้าจำทำพิธีที่หอผีปู่ย่าแล้วกล่าว

คำตามคำขอ เมื่อต้องการทราบว่ามีผู้ย่ำรับรู้หรือตอบสนองหรือไม่ที่จะอธิษฐาน ใช้ไม่ว่า วัดกับช่วงแขนทั้ง ๒ ข้าง หากตอบรับไม่ที่ใช้วัดก็จะยาวกว่าช่วงแขน หากไม่ตอบรับไม่ก็จะสั้นกว่าช่วงแขน เมื่อตอบรับหรือไม่ตอบรับ เข้าใจที่จะถามต่อไปว่า ต้องการให้ผู้ที่ยังขอความช่วยเหลือปฏิบัติอย่างไร เช่น หากผู้หนึ่งได้กระทำผิดจริงก็จะถามว่าต้องการให้ผู้นั้นขอขมา โดยการเลี้ยงตามกฎจารีตประเพณีของผู้ย่ำที่ได้วางไว้ ผู้กระทำความผิดก็จะกำหนดวันเลี้ยงขอขมา หากวางมาแล้วผู้ย่ำตอบรับเมื่อถึงวันที่กำหนดไว้ก็นำสิ่งของมาเลี้ยงขอขมาผู้ย่ำของตน

กฎจารีตประเพณีของผู้ย่ำ

จารีตประเพณีที่ลูกหลานของผีแต่ละตระกูลหรือผู้ย่ำจะต้องปฏิบัติ เช่นเดียวกันทุกผีคือ

๑. ลูกหลานที่นับถือผีเดียวกันห้ามแต่งงานกัน เช่น ลูกหลานที่นับถือเจ้าคำสือด้วยกันจะแต่งงานกันไม่ได้ ต้องแต่งงานกับผู้ที่ไม่นับถือผีอื่นเท่านั้น แม้นามสกุลจะเหมือนกันก็ตาม ชาวบ้านมิได้ถือว่าคนนามสกุลเดียวกันนั้นเป็นญาติกันทั้งหมด เพราะไม่ได้สืบวงศ์ตระกูลทางฝ่ายพ่อ แต่จะสืบทอดทางฝ่ายแม่

๒. ห้ามผิดลูกผิดเมียผู้อื่น หากกระทำจะถือว่าผิดผี จะต้องถูกลงโทษจากผู้ย่ำ โดยการทำให้เจ็บไข้ได้ป่วย หรือถึงแก่ชีวิต

๓. ผัวเมียเมื่อแยกกันอยู่แล้วกลับมาอยู่ด้วยกันอีกครั้ง ต้องเลี้ยงผู้ย่ำตามกฎจารีตของผู้ย่ำประจำตระกูลนั้นๆ ว่าให้เลี้ยงหรือถวายอะไร หมู ไข่ กล้วย หรือไก่

๔. ห้ามญาติพี่น้องที่เป็นผีเดียวกันทะเลาะวิวาทกัน เนื่องจากจะทำให้ผู้ย่ำไม่พอใจหรือโกรธ จะลงโทษโดยการทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยหรือได้รับอันตรายต่างๆ หากไม่เลี้ยงหรือขอขมาจะทำให้ถึงแก่ชีวิตได้

๕. ห้ามประพาศผีคือธรรมอันดีงาม หากใครฝ่าฝืนจะถูกลงโทษจากผู้ย่ำต่างๆ ที่ดูแลรักษาบ้านเมืองและผู้ย่ำ

๖. หากนับถือคนละผีแล้วแต่งงานกัน ต้องนำคอกไม้รูปเทียนไปบอกกล่าวให้ผีปู่ย่าทั้ง ๒ ตระกูลรับรู้ เพื่อจะได้ช่วยกันดูแลรักษา หากไม่บอกกล่าวผีปู่ย่าอาจไม่พอใจ จะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยหรือเป็นอันตรายได้

๗. หากคนต่างบ้านต่างเมืองมาพักค้างคืนในบ้าน ห้ามให้ชายหญิงนอนด้วยกันแม้จะเป็นผิวเดียวกันก็ตาม ต้องจัดที่นอนให้แยกกัน ไม่เช่นนั้นจะถือว่าผีผี

การผีดผี : บทลงโทษของผีปู่ย่า

ผู้ที่กระทำความผิดจะถูกลงโทษจากผีปู่ย่าตามบทลงโทษที่ร่างทรง หรือที่จาวบ้านเรียก “ที่นั่งผี” หรือเข้าจำเป็นผู้ถือสารจากผีปู่ย่ามาเผยแพร่ต่อลูกหลานประจำตระกูล หากใครเจ็บไข้ได้ป่วยหรือได้รับอันตรายต่างๆ ก็ขอความช่วยเหลือจากผีปู่ย่าให้ช่วยหาสาเหตุว่าเกิดจากอะไร แล้วจึงแก้ไขไปตามนั้น เพราะจาวบ้านมีความเชื่อว่าการที่บุคคลใดได้รับอันตราย อาจเป็นเพราะไปประพฤติผิดศีลธรรมอันดีงาม หรือไปล่วงเกินสร้างความไม่พอใจให้กับผีผู้ดูแลสิ่งต่างๆ ดังได้กล่าวข้างต้น ส่วนบทลงโทษต่างๆ ที่ปฏิบัติสืบต่อกันมานั้นมีดังต่อไปนี้

ผีเจ้าคำลือ

ลูกหลานที่นับถือเจ้าคำลือหากแต่งงานกัน ต้องเลี้ยงขอมมาและทำการบอกกล่าวให้ทราบโดยการนำควาย ๑ ตัว หมู ๑ ตัว ไก่ ๔ ตัว เหล้า ๑ พัน (๑ ขวด) น้ำมันที่ใช้ใส่ตะเกียงจุดไฟ ๑ หมื่น (๑๐ ขวด) ในการประกอบพิธีกรรมก็จะนำควาย หมู ไก่ ไปฆ่าและเลี้ยงที่หอผี นอกจากนั้นยังมีคอกไม้รูปเทียน ขนม ข้าวต้ม ยาสูบ อมเมียง หมากพลู อีกด้วย

หากประพฤติผิดเชิงชั่วสาวหรือผิดศีลธรรมอันดีต้องเลี้ยงด้วยหมู นอกจากนั้นการกระทำผิดในเรื่องใดๆ เข้าจำก็จะทำการวไม้มสอบตาม

เมื่อได้รับการตอบรับก็จะให้ผู้กระทำผิดปฏิบัติไปตามนั้น

ผีเจ้าอินทီးยศ

จารีตประเพณีของผู้ที่นับถือเจ้าอินทီးยศที่ปฏิบัติสืบต่อกันมานั้น ปีหนึ่ง
เลี้ยง ๒ ครั้ง คือ ป้าง ๔ และป้าง ๓ หมายถึง เดือน ๔ กับเดือน ๓
(มิถุนายนและธันวาคม) ถือว่าเป็นประเพณีที่ลูกหลานต้องปฏิบัติทุกปี โดย
ให้ลูกหลาน นำไก่อ้มารวมกันครบครวละ ๑ ตัว เหล้า ๑ พัน (๑ ขวด)
พร้อมกับคอกไม้รูปเทียน หมากพลู อมเมียง ยาสูบ ขนม ข้าวต้ม

ชายหญิงประพาศติดศีลธรรม เมื่อผีประจำตระกูลไม่พอใจทำให้ได้รับ
อันตราย หากต้องการให้กลับมายุ่งเย็นเป็นสุขเช่นเดิม ต้องเลิกพฤติกรรมนั้นเสีย
แล้วทำการขอขมา โทษเบาต้องนำคอกไม้รูปเทียนไปขอขมา โทษหนักต้องเลี้ยง
ด้วยไก่ ๑๒ ตัว เหล้า ๑ พัน

หากพี่น้องทะเลาะกันต้องเลี้ยงไก่ ๒ คู่ โดยให้แบ่งกันรับไปคนละคู่
เหล้า ๑ พัน

ลูกหลานที่เป็นผีเดียวกันแต่งงานกันต้องทำการบอกกล่าวผีปู่ย่าก่อน
เมื่อผีปู่ย่าอมรับ ต้องเลี้ยงไก่ ๒๔ คู่ เหล้า ๑ พัน พร้อมกับคอกไม้ รูป
เทียน ผ้าขาว ผ้าแดง หมากพลู อมเมียง ยาสูบ ขนม ข้าวต้ม เป็นเครื่องขอขมา

เจ้าพญาแก้ว เจ้าราชครู เจ้าปีเจ้าพญา เจ้าตาล

ลูกหลานของเจ้าพญาแก้วและเจ้าพญาที่เป็นผู้นับถือ ต้องเลี้ยงตาม
ประเพณีทุกปีในเดือน ๖ (มีนาคม) โดยเลือกเอาวันที่เป็นวันเลี้ยง เลี้ยงด้วย
หมู เหล้า ๑ พัน คอกไม้รูปเทียน หมากพลู อมเมียง ยาสูบ ขนม ข้าวต้ม
หากประพาศติดจารีตประเพณี เช่น ผิดลูกผิดเมียคนอื่น พี่น้องแต่งงานกัน
ประพาศติดศีลธรรมอันดี ต้องเลี้ยงด้วยหมูและเลี้ยงทันทีหลังทราบว่
ถูกกระทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยจากผีปู่ย่า

เจ้ายอคอินปั้น

ลูกหลานของเจ้ายอคอินปั้นต้องเลี้ยงทุก ๑๖ ปี ปัจจุบันเปลี่ยนมาเลี้ยงทุก ๓ ปี เลี้ยงป่าง ๙ หรือเดือน ๙ (มิถุนายน) โดยเลี้ยงด้วยหมูและไก่ เหล้า ๑ พัน ดอกไม้รูปเทียน หมากพลู อมเมียง ยาสูบ ขนم ข้าวต้ม หากลูกหลานประพฤติผิดศีลธรรมอันดีงาม ก็จะทำให้เจ็บไข้ได้ป่วยต้องเลี้ยงขอขมาด้วย หมู ๑ ตัว เหล้า ๑ พัน ดอกไม้รูปเทียน หมากพลู อมเมียง ยาสูบ ขนม ข้าวต้ม

เจ้าชะฮัก

จารีตประเพณีของผีประจำตระกูล ลูกหลานต้องเลี้ยงตามประเพณีทุกปีในเดือน ๙ (พฤษภาคม) โดยลูกหลานจะนำไก่มารวมกันครอบครัวละ ๑ ตัว พร้อมดอกไม้รูปเทียน หมากพลู อมเมียง ยาสูบ ขนม ข้าวต้ม หากผิดถูกผิดเมียคนอื่นหรือญาติพี่น้องแต่งงานกันต้องเลี้ยงไก่

เจ้ามฆา

เป็นผีประจำตระกูลที่มีลักษณะพิเศษต่างจากผีประจำตระกูลอื่น คือคนที่มาเป็นเชยของผีตระกูลนี้ต้องเลี้ยงก่อนที่มีพิธีแต่งงาน โดยเลี้ยงด้วยไก่ ๑๒ ตัว เรียกกันว่า “ผีกินกับเชย”

ส่วนการเลี้ยงตามประเพณีจะไม่เลี้ยงเหมือนผีตระกูลอื่น หากใครกระทำความผิดจารีตประเพณี เช่น พี่น้องทะเลาะกัน สามีทุบตีภรรยา ทำลายข้าวของในบ้าน ต้องขอขมาด้วยหมู

เจ้าคำเขื่องคำขอด

ลูกหลานจะเลี้ยงตามประเพณีทุกปีด้วยหมู เหล้า ขนม ข้าวต้ม ยาสูบ อมเมียง หมากพลู ดอกไม้รูปเทียน

นอกจากนั้นในวันปากปีของทุกปี (วันที่ ๑๗ เมษายน) ชาวบ้านถือว่าเป็นวันก่อนที่จะถึงวันขึ้นปีใหม่ของทางเหนือ ร่างทรงของผีปู่ย่าทุกตระกูลจะมารวมตัวกันร่วมต้อนรับปีใหม่กับลูกหลาน มีการผูกข้อมือและอวยพรให้ลูกหลานที่เมืองมนุษย์ทุกคนให้อยู่เย็นเป็นสุข รวมทั้งมาพบปะสังสรรค์กัน

ผีปู่ย่าแต่ละตระกูลจะมีประวัติความเป็นมาของตนและมีการเล่าสืบต่อกันเรื่อยมา อย่างเช่นผีเจ้าคำลือครอบโลก และเจ้าแสนสาวอ้าง มีตำนานเล่าสืบต่อกันมาว่า เจ้าคำลือ ครั้งยังเป็นมนุษย์นับเป็นเจ้าเมืองหนุ่มที่มีรูปร่างเป็นที่กล่าวขวัญไปทั่วทุกสารทิศ เมื่อใครได้มาพบเห็นก็จะยอมรับว่ารูปร่างจริงดังคำลือ จึงได้ชื่อว่า “เจ้าคำลือ” ส่วนเจ้าแสนสาวอ้างผู้เป็นน้องชายก็เป็นชายหนุ่มรูปร่าง หึงได้พบเห็นก็รักที่หลงและกล่าวขานถึงความงาม ผู้คนจึงเรียกขานว่า “เจ้าแสนสาวอ้าง”

เจ้าคำลือมีชายาชื่อนางมะชีก่า เป็นหญิงรูปร่างยากที่จะหาใครเสมอเหมือน แต่นางมะชีก่าเป็นผีกะ หมายถึง เป็นผู้หึงที่มีวิญญาณชั่วร้าย เข้าสิงสู่ออกกลางคืนจะมีความงามยิ่งกว่าตอนกลางวันหลายสิบเท่า ใครได้พบเห็นก็จะหลงไหลในความงาม จากนั้นก็จะเข้าทำร้ายให้ได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิต เจ้าคำลือจึงไม่สามารถพาออกพบปะผู้คนได้ จึงได้สร้างหอให้อยู่แล้วใช้ด้ายที่มีการปลุกเสกด้วยเวทมนต์คาถามีตนางมะชีก่าติดกับเสาเอกของหอไม่ให้ออกไปทำร้ายใครได้ เวลาออกเยี่ยมเยือนชาวบ้านก็จะไปกับเจ้าแสนสาวอ้างผู้เป็นน้องชาย

ปัจจุบันหอที่เป็นที่อยู่ของนางมะชีก่าอยู่กลางทุ่งเก่า ติดกับถนนสายหลักของหมู่บ้าน เมื่อลูกหลานเจ้าคำลือนำของมาเลี้ยงหรือเช่นไรก็จะแบ่งส่วนหนึ่งมาถวายให้กับนางมะชีก่าด้วย ส่วนหอของเจ้าคำลือกับเจ้าแสนสาวอ้างอยู่ที่บ้านต้นตระกูลผีที่บ้านคอนแก้ว

จะเห็นได้ว่าการมีตำนานหรือที่มาของผีประจำตระกูลทำให้ชาวบ้านมีความนับถือต่อผีประจำตระกูลของตน และปฏิบัติตามกฎจารีตของผีประจำ

ตระกูลอย่างไม่ขาดตกบกพร่อง เพราะเชื่อต่อบทลงโทษที่จะได้รับหากประพฤติ ผิดผีหรือผิดกฎจารีตของผีประจำตระกูล จึงเป็นสิ่งที่ช่วยให้ชาวบ้านทุกคนอยู่ ร่วมกันแบบเครือญาติและมีความสงบสุขมาช้านาน

การคัดเลือกที่นั่งผี (ร่างทรง) ของผีปู่ย่า

ผีปู่ย่า หรือผีเรือน หรือผีประจำตระกูล จะคัดเลือกลูกหลานที่เป็นผู้หญิง อายุประมาณ ๔๐-๕๐ ปีให้เป็นที่นั่งผี หรือร่างทรง ผู้ที่ถูกคัดเลือกจะเจ็บป่วย ออตๆ แอตๆ ญาติพี่น้องก็จะหาสาเหตุว่าเจ็บป่วยด้วยสาเหตุอะไรโดยนำ คอกไม้ ฐูปเทียนไปให้เข้าจ้ำเป็นผู้ทำพิธีสอบถามกับผีปู่ย่าที่หอผีประจำตระกูล การสอบถาม เข้าจ้ำก็จะนำคอกไม้ ฐูปเทียน บอกกล่าวว่าการสิ่งใด จากนั้น ก็ใช้ไม้วางช่วงแขน เมื่อทำการวามือกับไม้ หากผีประจำตระกูลตอบว่าใช่ ไม้ก็จะยาวกว่าช่วงแขนประมาณ ๑-๒ นิ้ว หากตอบว่าไม่ใช่ไม้ก็จะสั้น ๑-๒ นิ้ว เช่นเดียวกัน

การสอบถามก็จะถามถึงอาการเจ็บป่วยจากสาเหตุอื่นๆ ก่อน หาก หาสาเหตุไม่พบก็จะถามว่า ต้องการให้เป็นที่นั่งหรือไม่ เมื่อได้รับการตอบรับ ก็จะแจ้งให้ญาติพี่น้องที่นับถือผีเดียวกันทราบว่าใครได้ถูกคัดเลือกให้เป็นที่นั่ง คนต่อไป กรณีนี้จะเกิดที่คอเมื่อนั่งผีคนเดิมเสียชีวิตหรือได้บอกกล่าวว่าคุณ ประสงค์จะขอให้เปลี่ยนคนเป็นที่นั่งใหม่ โดยใช้วิธีการให้เข้าจ้ำสอบถาม ด้วยการวามือ หากได้รับการตอบรับว่าเปลี่ยนได้จากนั้นต้องรอดูว่าใครจะเป็น ผู้ได้รับเลือกต่อไป ซึ่งก็ดูได้จากว่ามีผู้หญิงคนไหนเจ็บป่วยออตๆ แอตๆ ดังกล่าวมาแล้วข้างต้นหลังจากที่ได้รับเลือกแล้วอาการเจ็บไข้ก็จะหายไป

ประเพณี พิธีกรรม และความเชื่อ

ชาวบ้านในตำบลสะเตียบมีวัฒนธรรมประเพณีและพิธีกรรม ตาม ความเชื่อที่มีมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ซึ่งมีวัฒนธรรมประเพณีประจำปีเช่นเดียวกับ

ท้องถิ่นอื่นๆ เช่น ประเพณีปีใหม่เมือง เข้าพรรษา ออกพรรษา ถอยกระทง และวันสำคัญต่างๆ ทางพุทธศาสนา

ประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวบ้านในตำบลสะเตียบจะเป็นประเพณีที่เกี่ยวข้องกับผีที่ปกป้องรักษาธรรมชาติและผีเรือน หรือประจำตระกูลที่ต้องมีประเพณี “เลี้ยงป่าเวณี” หมายถึง การนำสิ่งของต่างๆ ตามแต่กฎเกณฑ์ของผีประจำตระกูลที่ให้เลี้ยงเป็นประจำทุกปี บางผีเลี้ยงด้วยวัว ควาย หมู และบางผีเลี้ยงด้วยไก่ ส่วนของประกอบในพิธีจะทำเหมือนกันคือ มีดอกไม้ธูปเทียน หมาก พลุ อดเมี่ยง ยาสูบ ขนม ข้าวต้ม และผลไม้ ส่วนวันเลี้ยงผีขึ้นอยู่กับเจ้าจ้ำของผีแต่ละตระกูลที่เป็นผู้รับผิดชอบให้นำสิ่งของที่เลี้ยงมารวมกันที่บ้านต้นตระกูลผี และจะเลี้ยงช่วงเดียวกันคือ ป้าง ๘ และ ป้าง ๓ (มิถุนายนและธันวาคม)

ส่วนพิธีกรรมอื่นๆ จะมีความเกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้าน หากมีสิ่งใดมาทำให้เกิดความผิดปกติต่อการดำเนินชีวิต เช่น เจ็บป่วย อุบัติเหตุต่างๆ ตอร่างกายและทรัพย์สิน ก็จะมีผู้ที่มีครูประกอบพิธีกรรม ซึ่งชาวบ้านจะเรียกว่า “อาจ่าน” ผู้ที่มีครู จะมีตำราเป็นภาษาเมือง ที่ใช้กล่าวในพิธีกรรม ซึ่งก็จะแยกเป็นพิธีกรรมที่ทำร่วมกันทั้งหมู่บ้าน เช่น พิธีส่งสังกะษะ ซึ่งเป็นพิธีสะเดาะหรือส่งเคราะห์ของหมู่บ้าน สืบชะตาแม่น้ำ บวชป่า เลี้ยงผีเมือง และพิธีกรรมที่ทำเฉพาะบุคคล เช่น พิธีส่งเคราะห์ พิธีเรียกขวัญหรือพิธีสู่ขวัญ และปู่จาเตียน (บูชาเทียน) เป็นต้น

พิธีกรรมที่ทำร่วมกันทั้งหมู่บ้านนั้น จะเป็นพิธีกรรมที่ผสมกันระหว่างพิธีกรรมทางศาสนากับพิธีกรรมทางพราหมณ์ ส่วนพิธีกรรมเฉพาะบุคคลจะเป็นพิธีกรรมทางพราหมณ์ประกอบกับความเชื่อเรื่องผี

--การอยู่ร่วมกันของจาวสะเคียบ--

เนื่องจากต้นตระกูลของจาวบ้านตำบลสะเคียบ มาจากต้นตระกูลเดียวกัน ดังนั้นจาวบ้านในตำบลสะเคียบทุกหมู่บ้านจึงมีความผูกพันเป็นญาติพี่น้องกัน มีการไปมาหาสู่เยี่ยมเยียนถามไถ่สารทุกข์สุกดิบซึ่งกันและกัน ในการไปมาหาสู่กันนั้นจะมีการนำของกินของใช้ต่างๆ ติดไม้ติดมือไปฝากเมื่อเจ้าของบ้านได้รับของฝากก็จะเตรียมสิ่งของไว้ตอบแทนเช่นกัน สิ่งของที่จาวบ้านนำไปฝากกันส่วนใหญ่เป็นผลผลิตที่ได้จากไร่ของตนเอง เช่น พริก ถั่ว ข้าวโพด แดง พืชผักต่างๆ ไม้ข้าวหลาม เห็ด เป็นต้น

เมื่อการไปมาหาสู่กันมีของฝากไปเยี่ยมเยียนกัน ทำให้เกิดวัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนกันขึ้น โดยผู้ที่ขาดแคลนสิ่งของเครื่องใช้บางอย่าง ก็จะเอาสิ่งของที่ตนมีอยู่ไปแลกกับญาติพี่น้องต่างบ้าน หรือแม้แลกกับบุคคลที่ไม่ใช่ญาติพี่น้องของตนเอง แต่รู้จักผ่านญาติของตน

จาวบ้านสะเคียบมีพื้นที่ในการทำนายน้อยมาก ส่วนใหญ่จะนำผลผลิตในไร่ เช่น พริก พืชผักที่ปลูกในไร่ไปแลกข้าวสารจากหมู่บ้านอื่น ส่วนคนหมู่บ้านอื่นก็จะนำข้าวสารมาแลก เช่น ถั่วฝักยาวแลกพริกแห้ง ขนมะลิ (ขนมจีน) แลกพริกแห้ง ข้าวสารแลกกับพืชผักป่า ไม้ข้าวหลามแลกข้าวสาร เป็นต้น

วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยนของจาวบ้านระหว่างหมู่บ้านใกล้เคียงกัน ทำให้จาวบ้านสร้างสัมพันธภาพความเป็นญาติพี่น้องหรือเป็นเลี้ยวฮักกัน เมื่อมีงานวัฒนธรรมประเพณีในบ้าน เช่น งานแต่งงาน งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช หรือแม้แต่งานศพก็จะเชิญกันมาร่วมงาน นอกจากนั้นเมื่อมีงานวัฒนธรรมประเพณีของหมู่บ้านก็จะมีการเชิญเพื่อนบ้านทั้งหมู่บ้านไปร่วมงาน เช่น งานบุญประเพณีของทางวัด โดยเพื่อนบ้านจะเตรียมขบวนแห่คั้วตาน (สิ่งของที่นำไปถวายพระ) ขบวนพ็อนรำมาร่วมงาน ทำให้เกิดวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามของท้องถิ่นมาจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาพบว่าชาวสะเคียบมีสังคมวัฒนธรรมที่แสดงให้เห็นอัตลักษณ์เฉพาะของชุมชน โดยตั้งอยู่บนความเชื่อที่มีมาตั้งแต่ครั้งบรรพบุรุษว่า “ทุกสรรพสิ่งที่เกิดขึ้นมาบนโลกใบนี้ ล้วนแล้วแต่มีเจ้าของหรือมีผู้ที่คอยปกป้องรักษา ทั้งมนุษย์ ดิน น้ำ ป่า ภูเขา พืช อากาศ ทรัพยากรธรรมชาติต่างๆ ล้วนมีเทพดาหรือภูตผีคอยดูแลและคุ้มครองอยู่ทั้งสิ้น หากชาวบ้านจะกระทำสิ่งใดต้องบอกกล่าวหรือขอต่อผู้เป็นเจ้าของก่อน หากไม่บอกกล่าวถือว่าได้ประพฤติดิศงานของครองธรรมหรือผิดจารีตประเพณี ต้องได้รับการลงโทษจากผู้ที่ยกยูดแลรักษาสิ่งเหล่านั้น”

แม้ปัจจุบันชาวบ้านจะมีการรับเอาสังคมวัฒนธรรมจากภายนอกเข้ามาในชุมชน หากแต่ชาวบ้านยังยึดถือและปฏิบัติตามจารีตประเพณีดั้งเดิมควบคู่กันไปเสมอ อาทิเช่น เมื่อมีคนในครอบครัวเกิดล้มป่วย ชาวบ้านก็จะพาไปรักษาที่โรงพยาบาลโดยแพทย์แผนปัจจุบัน อีกด้านหนึ่งก็จะทำพิธีตามความเชื่อเรื่องผีที่มีอยู่และใช้วิธีการรักษาทางไสยศาสตร์ คาถาอาคม ยาสมุนไพร ควบคู่กันไป ตามวิถีชีวิตที่ยึดถือกันมา

วัฒนธรรมประเพณีกับการจัดการทรัพยากร

ชาวบ้านได้นำวัฒนธรรมประเพณีของท้องถิ่นและความเชื่อเรื่องผีมาผสมผสานกันในการจัดการและอนุรักษ์ทรัพยากรในท้องถิ่น โดยเชื่อว่าทรัพยากรธรรมชาติทุกอย่างมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องรักษาอยู่จึงได้นำประเพณีเข้ามาช่วย เพื่อปลุกจิตสำนึกในการอนุรักษ์และรักษาทรัพยากรให้คงอยู่

ชาวบ้านเชื่อว่าทรัพยากรธรรมชาติที่ให้คุณประโยชน์แก่มนุษย์ ถือว่าป่าเปรียบเสมือนพ่อที่ให้อาหารการกินให้สิ่งของที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน และถือว่าแม่น้ำเปรียบเสมือนแม่ที่คอยหล่อเลี้ยงทุกชีวิตให้เติบโตใหญ่ ดังนั้นชาวบ้านจึงนำประเพณีที่ปฏิบัติกันอย่างมาช้านาน มาใช้ประกอบในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรของชาวบ้าน

ประเพณีที่จาวบ้านนำมาใช้ประกอบในกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ ประเพณีงานบวช ตามประเพณีดั้งเดิม คือ เมื่อผู้ชายถึงวัยบวชเรียน พ่อแม่ก็จะให้บวชศึกษาธรรมวินัย เมื่อสึกออกมาจาวบ้านจะเรียกว่า “คนสุก” คือ เป็นผู้ที่ตั้งชั้วร่ายไม้ค้ำทั้งหลายเข้าถึงตัวได้ยากเพราะมีคุณงามความดีจากการบวชมาก่อนที่คอยขอร้องกันมิให้ตั้งชั้วร่ายทำอันตรายได้

จากความเชื่อดังกล่าว จาวบ้านจึงได้นำมาประกอบในกิจกรรมบวชป่า เพื่อปลุกจิตสำนึกให้จาวบ้านตระหนักว่า พื้นที่ป่าที่ได้ผ่านการบวชมาแล้วย่อมมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คอยคุ้มครองรักษา หากผู้ใดตัดโค่นทำลายจะได้รับอันตรายจากสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยปกป้องรักษาอยู่ อีกทั้งพื้นที่ตำบลสะเตียบมีพื้นที่ป่าสักทองที่ความอุดมสมบูรณ์ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย จาวบ้านจึงร่วมมือกันจัดกิจกรรมบวชป่า เพื่ออนุรักษ์ป่าสักทองผืนนี้ไว้

ประเพณีอีกอย่างหนึ่ง คือ การสืบทอดแม่่น้ำ ตามประเพณีสืบทอดนั้น จาวบ้านจะสืบทอดให้กับสมาชิกในครอบครัว เมื่อยามประสบกับการเจ็บไข้ได้ป่วยและได้รับอุบัติเหตุต่างๆ การสืบทอดจึงเป็นการต่ออายุให้คนผู้นั้นมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น แล้วยุคถัดจากอันตรายทั้งปวง มีอายุมันยืนยาว จาวบ้านจึงร่วมกันนำประเพณีสืบทอด มาสืบทอดให้กับแม่่น้ำโดยมีความเชื่อว่าเป็นการต่ออายุให้กับแม่่น้ำและปลุกจิตสำนึกหวงแหนแม่่น้ำ และร่วมกันดูแลแม่่น้ำ

การบวชป่าและสืบทอดแม่่น้ำเริ่มจัดขึ้นตั้งแต่ปี ๒๕๓๙ เป็นต้นมา จนถึงปัจจุบัน พิธีการบวชป่าและสืบทอดแม่่น้ำ นอกจากจะเป็นการร่วมมือร่วมใจกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติให้คงอยู่แล้ว อีกสิ่งหนึ่งที่ได้จากกิจกรรมนี้คือ ความรักความสามัคคีเป็นหมู่คณะของคนในตำบลสะเตียบ ที่ได้ร่วมทำกิจกรรมด้วยกันทุกปี

ชาวบ้านกับการจัดการทรัพยากร

พื้นที่ตำบลสะเตียบมีทรัพยากรป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ มีป่าสักทองซึ่งเป็นไม้ที่มีมูลค่าทางเศรษฐกิจ เป็นที่ต้องการของตลาด หลังจากรบประกาศยกเลิกการสัมปทานป่าไม้ของรัฐบาลในช่วงปี ๒๕๓๑-๒๕๓๓ มีนายทุนจากนอกพื้นที่เข้ามาจับซื้อและลักลอบตัดไม้สักทอง ในช่วงนี้มีการตัดไม้สักทองเป็นจำนวนมาก

ชาวบ้านทั้ง ๔ หมู่บ้านจึงได้ลงความเห็นกันว่าหากยังมีการตัดไม้ไปเรื่อยๆ ไม้ต้องหมดป่าอย่างแน่นอน ชาวบ้านจึงได้ร่วมกันจัดตั้งกฎระเบียบกันขึ้นมาเพื่อช่วยกันรักษาป่าสักทองเอาไว้ ซึ่งกฎระเบียบของหมู่บ้านได้เริ่มตั้งขึ้นเมื่อปี ๒๕๓๔ เป็นต้นมา โดยมีกฎระเบียบข้อบังคับที่ต้องปฏิบัติตามดังต่อไปนี้

๑. ห้ามตัดไม้ทำลายป่า
๒. ห้ามถางไร่เลื่อนลอย
๓. ห้ามชักนำพ่อค้าและนายทุนที่เกี่ยวข้องกับการตัดไม้ทำลายป่าเข้ามาในพื้นที่ตำบลสะเตียบ
๔. มอบเครื่องมือเครื่องใช้ในการตัดไม้ทำลายป่าและเครื่องมือล่าสัตว์ป่าให้แก่ทางราชการ
๕. ให้นำปลูกป่าเพิ่มเติมในพื้นที่ตำบลสะเตียบให้แก่ทางราชการ
๖. ส่งเสริมอาชีพให้แก่ราษฎรในพื้นที่ตำบลสะเตียบให้ปลูกพืชยืนต้น

ในปี ๒๕๓๕ ได้ตั้งกฎระเบียบเพิ่มเติมอีก ๓ ข้อ คือ

๑. ห้ามขายบ้านเรือนเก่า
๒. ห้ามขนย้ายไม้และเรือนเก่าหรือเฟอร์นิเจอร์ทุกชนิด ออกจากพื้นที่ตำบลสะเตียบ
๓. ห้ามตัดไม้เผาถ่านเพื่อการค้าขาย

ในปี ๒๕๔๐ จาวบ้านได้ร่วมกันจัดตั้งกฎระเบียบของหมู่บ้านเพิ่มเติม เพื่อการอนุรักษ์พันธุ์ปลาโดยห้ามระเบิดปลา ห้ามซื้อปลา และห้ามเบ็ดปลา นอกจากนี้ยังได้จัดตั้งเขตอนุรักษ์พันธุ์ปลาขึ้นที่วังผาง และมีกฎระเบียบที่ต้องปฏิบัติดังนี้

๑. ผู้ใดฝ่าฝืนใช้วัตถุระเบิดถูปรับถูกละ ๕,๐๐๐ บาท
๒. หากมีการฝ่าฝืนเป็นครั้งที่ ๒ ถูปรับถูกละ ๑๐,๐๐๐ บาท
๓. หากมีการฝ่าฝืนครั้งที่ ๓ มอบให้เจ้าหน้าที่ดำเนินการตาม
กฎหมาย
๔. บุคคลที่ฝ่าฝืนทำถูปรับปรับคนละ ๑,๐๐๐ บาท
๕. ผู้ที่ฝ่าฝืนหาปลาวังผาง เช่น ค่ายิง ไล่แทงหรือไล่มอง ตกเบ็ด
หว่านแห ถูปรับปรับคนละ ๑,๐๐๐ บาทต่อครั้ง

กฎระเบียบที่กำหนดขึ้นยังใช้จนถึงปัจจุบันนี้ และเป็นกฎของจาวบ้าน ที่ดำเนินการโดยจาวบ้านมีผลบังคับใช้กับทุกคนใน ๔ หมู่บ้าน รวมทั้งมีผลบังคับใช้กับส่วนราชการทุกหน่วยงานที่อยู่ในพื้นที่ตำบลสะเคียบ

